

Jerzy Pereyma

Klub Polarny PTG

jpereyma@gmail.com

100-LECIE URODZIN PROFESORA ALFREDA JAHNA (1915 – 1999)

18 grudnia 2015 roku, w pięknej barokowej Sali Muzycznej (Oratorium Marianum) odbyła się sesja wspomnieniowa, poświęcona pamięci wybitnego uczonego, światowej sławy geomorfologa, badacza polarnego, nauczyciela i wychowawcy wielu pokoleń studentów, magistrantów, doktorantów oraz recenzenta habilitacji i wniosków profesorskich. W sesji wzięło udział ponad 100 uczestników, w tym przyjezdni z kilku ośrodków naukowych, m.in prof. Marian Harasimiuk, prof. Kazimierz Pękala, dr Janina Repelewska-Pękala, , dr Krystyna Harasimiuk, dziekani i prodziekani kilku uczelni. Przybyłych powitał Dyrektor Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego prof. dr hab. Piotr Migoń, a szczególnie Panią dr Marię Jahn – małżonkę Profesora. Przywitał również najbliższą Rodzinę. Następnie głos zabrał Prorektor ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą, wybitny chemik, prof. dr hab. Adam Jezierski. W pamiętnym marcu 1968 roku uczestniczył w strajku studenckim w obronie demokracji. Rektor Jahn, jako chyba jedyny w Polsce, opowiedział się po stronie studentów i dał odpór władzom partyjnym województwa. „Pan nie jest moją władzą” powiedział I sekretarzowi partii, ...następnie nie niepokojony przeszedł, przez most nad Odrą, z siedziby Komitetu Wojewódzkiego PZPR, do wrzącego od emocji, Gmachu Głównego Uniwersytetu. Zaprosił do Gabinetu Rektorskiego, dowódcę batalionu milicji w celu negocjacji i odstąpienia od interwencji. Cierpliwie tłumaczył majorowi (uzupełniając obficie kieliszek milicjanta). Skończyło się oficerskim słowem honoru, że studenci nie będą bici i wyjdą z godnością, pojedynczo, z okupowanego Gmachu Głównego. Rektor Jahn (zaprawiony badacz Syberii) trochę ochłonął i poszedł zrelacjonować sytuację, wiecującym w Auli Leopoldina studentom i pracownikom naukowym. Autor niniejszego opracowania (wówczas student geografii) z mównicy powiedział wprost, że ustrój jest zły, należy go zmienić i o dziwo ... nie został zadenuncjowany. Tak rodziła się solidarność na Uniwersytecie.

Po zakończonym strajku okupacyjnym, wczesnym świtem, uczestnicy wychodzili z bramy uniwersyteckiej. Uściskiem dłoni żegnał każdego - „Ich Rektor”.

Postacie polarystyki

Poproszona o zabranie głosu Pani dr Maria Jahnowa, w imieniu swoim i przybyłej Rodziny ciepło podziękowała za uroczystość. Podziękowała także pamiętającym o niej przyjaciółom polarnym (również autorem notki), spotykającym się, kilka razy w roku z Nią, przy kawie oraz „czymś jeszcze”, zawsze wyśmienitym (!), w różnych zakątkach pięknego „miasta spotkań”. Miasta, którego pierwszym Honorowym Obywatelom, został w 1993 roku Rektor Jahn, w którym był Przewodniczącym Społecznego Komitetu Odbudowy Panoramy Raclawickiej. Złożoność losu i zapewne ludzka małośćkowość sprawiły, że nie został zaproszony na uroczyste otwarcie Panoramy. Ta ewidentna przykrość została, po przełomie politycznym w 1989 roku trochę naprawiona po Jego śmierci, odsłonięciem tablicy upamiętniającej zasługi Profesora, w odbudowie dawnej lwowskiej Panoramy. W pięknym, gotyckim Ratuszu stanęło marmurowe popiersie Honorowego Obywatela Wrocławia (pierwszego po ustanowieniu tej godności).

Wspomnienia lwowskich (przedwojennych) i lubelskich (powojennych) okresów życia Alfreda Jahna przedstawił prof. Marian Harasimiuk z UMCS-u oraz inni uczestnicy uroczystości. Tam zaczynała się kariera naukowa młodego Alfreda Jahna. Pracę magisterską napisał o geomorfologii o rzeźbie krawędzi Podola. Tuż po obronie magisterium, wyruszył na Grenlandię w składzie Polskiej Wyprawy 1937 roku, kierowanej przez doświadczonego, (podczas duńskich, norweskich, islandzkich, badań polarnych, dr Aleksandra Kosibę). Uległ tam kontuzji nogi i swoje badania prowadził głównie w niewielkim zasięgu terenowym. Najmłodszy uczestnik wyprawy, mgr Alfred Jahn, doprowadził wówczas do doskonalenia badań instrumentalnych w geomorfologii peryglacjalnej. Problematyka peryglacjalna przewijała się przez całe życie uczonego. W 1939 roku obronił na Uniwersytecie Jana Kazimierza pracę doktorską „Badania nad strukturą i temperaturą gleb w Zachodniej Grenlandii”. Po wojnie kontynuował ją na Spitsbergenie, Syberii, Pn. Uralu, Alasce, w Sudetach i Karpatach. Na Grenlandii nawiązała się polarna przyjaźń ze Stanisławem Siedleckim, uczestnikiem I Polskiej Wyprawy na Wyspę Niedźwiedzią w 1932 roku. Ta ekspedycja działała wówczas w ramach II Międzynarodowego Roku Polarnego. W 1957 roku Przyjaciele wznowili działalność na Spitsbergenie w ramach III Międzynarodowego Roku Geofizycznego. Profesor Siedlecki kierował cyklem wypraw 1957 – 1959. Profesor Jahn kierował programem geomorfologicznym tego cyklu. W tym okresie badania polarne na Spitsbergenie wykonywała ponad setka polskich uczonych. Niektórzy z nich przybyli na sesję, by uczcić pamięć Mistrza. Niestety zabrakło wśród nas

najwybitniejszych uczniów i przyjaciół Profesora, przedwcześnie zmarłych: doc. dr hab. Stanisława Baranowskiego, po tragedii w Antarktyce oraz prof. dr hab. Mariana Puliny. Z racji swoich doświadczeń Alfred Jahn był uznanym badaczem zjawisk związanych z wieczną zmarzliną (permafrostem), autorem, licznych publikacji polskich i zagranicznych oraz monografii „Zagadnienia strefy pergłacialnej”(wyd. polskie i angielskie). Z wyprawy grenlandzkiej wyniósł poważny dorobek publikacyjny, największy spośród uczestników, w tym książkę „Grenlandia”. Podobnie z wypraw spitsbergeńskich III MRG – drugie miejsce w rankingu ilości publikacji, po prof. Krzysztofie Birkenmajerze, z którym łączyła ich długoletnia przyjaźń rozpoczęta na Spitsbergenie w 1957 roku. Podobnie było z przyjaźnią ze Stanisławem Siedleckim, wyniesioną z wyprawy grenlandzkiej 1937 roku. Na zawsze połączyły się dobre duchy polarnych przyjaźni, patronując Polskiej Stacji Polarnej im. Stanisława Siedleckiego w Hornsundzie, poprzez Górę Jahna (Jahnfjellet) do Stacji Polarnej im. Stanisława Baranowskiego Uniwersytetu Wrocławskiego na przedpolu Lodowca Werenskiolda. Niechaj Ci, wielcy uczeni, przyjaciele i koledzy, wciąż patronują badaniom i badaczom tego pięknego, arktycznego, norweskiego ale jakże polskiego, zakątka Kuli Ziemskiej. Przyjaźnie polarne są najbardziej trwałe, a może nawet wieczne.

Tematyce wrocławskiej poświęcone było wystąpienie dr Jana Klementowskiego, geomorfologa, przewodnika turystycznego. W przestrzeni miejskiej Wrocławia, ulokowane są miejsca związane z Alfredem Jahnem: popiersie Honorowego Obywatela Miasta, tablica na gmachu Panoramy Wrocławia, szkoła im. Profesora Jahna (poczet sztandarowy był podczas sesji), sala uniwersytecka imienia Profesora Jahna, jedna z sal posiedzeń w Ratuszu uroczyście odsłonięta tablica przed salą w Instytucie Geografii i Rozwoju Regionalnego, którego Dyrektorem był wiele lat, ulica Alfreda Jahna, Ścieżka dydaktyczna w Wąwozie Myśluborskim w Górach Kaczawskich, Ścieżka dydaktyczna wokół Wielkiego i Małego Stawu w Karkonoskim Parku Narodowym, którego był Przewodniczącym Rady Naukowej

Działalność Profesora jako Rektora, Dyrektora Instytutu zakończyła się po 1968 roku represyjnie. Socjalistyczna władza musiała mieć „jedynie słuszną rację”. Napaść z zamiarem zabójstwa, dokonana za dnia, w uniwersyteckim gabinecie Profesora. Napastnik dotąd pozostał niewykryty, pomimo plam krwi, pozostawionych podczas jego ucieczki na ścianach korytarzy i na stalowym łomie.

Postacie polarystyki

Nauka jednak nie zapomniała. W skrupulatnie przygotowanym przez dr Janusza Czerwińskiego, następcy Profesora na stanowisku Kierownika Zakładu Geomorfologii, został omówiony nadzwyczaj bogaty dorobek naukowy Profesora Jahna, ze wskazaniem doniosłości wyników badań dla wiedzy geomorfologicznej na świecie. Ponad połowa z kilkuset publikacji dotyczy strefy polarnej. W pięciotomowej „Geografii Powszechnej” PWN, jest tom „Arktyka”, stworzony przez Alfreda Jahna. Za dorobek naukowy Profesor Alfred Jahn został wyróżniony honorowym doktoratem Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Iwana Franko we Lwowie. Swoje życie opisał w pasjonującej autobiografii „Z Kleparowa w świat szeroki”. Otrzymał też Honorowe Członkostwa wielu naukowych organizacji, w tym tytuł Honorowego Przewodniczącego Komitetu Badań Polarnych PAN, oraz Honorowego Członka Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Był członkiem rzeczywistym PAN.

Do końca życia pozostał wierny tematyce polarnej, Był inicjatorem (w 1972 roku) i założycielem Klubu Polarnego Polskiego Towarzystwa Geograficznego, jego pierwszym Przewodniczącym w latach 1974 – 1983. Zrezygnował z tej funkcji, ponieważ nie chciał łączyć funkcji klubowej z organizacyjno-naukową. Demokratycznie został wybrany w 1981 roku na Przewodniczącego Komitetu Badań Polarnych Polskiej Akademii Nauk. Był aktywnym członkiem wielu organizacji naukowych. Najbliższa mu była International Permafrost Association (IPA). Pomagałem Mu w działalności polskiej Komisji Zmarzlinoznawstwa KBP PAN.

W 1986 roku zostałem Przewodniczącym Klubu Polarnego, uprzednio będąc zastępcą Sekretarza, Sekretarzem, członkiem Zarządu. To wszystko jest skromną kontynuacją Dzieła Wielkiego Człowieka – Profesora Alfreda Jahna.

Stąd też powierzono mi podczas rocznicowej uroczystości wystąpienie pt.

„Profesor Alfred Jahn- Badacz Polarny”.

Treść tego wystąpienia, w formie prezentacji wizualnej, znajdują **Szanowni Czytelnicy Biuletynu Polarnego 19-20 na załączonej płycie CD**, a krótkie wprowadzenie poniżej.

Profesor był nie tylko znakomitym uczonym, ale też świetnym dydaktykiem akademickim o charakterystycznym głosie, niepozwalającym

Biuletyn Polarny 19-20

na znużenie słuchaczy (odsyłam do audycji radiowej z listopada 2015 roku, zamieszczonej również w załączniku CD). Prowadził bardzo jasno wykłady akademickie, ilustrując je odręcznie wykonywanymi rysunkami procesów geomorfologicznych. Chętnie składał wizyty podczas praktyk terenowych. Nigdy nie zapomnę Profesora w Górach Kaczawskich, gdzie przyjechał rektorską wołgą (czarną oczywiście). Kierowca podał Mu kalosze, szpadel, młotek geologiczny i ruszyliśmy w teren. Również Niesamowite wrażenie robił Pan Rektor, dołączając do praktyki terenowej w Tatrach. Profesor Jahn, wychodził do nas ze Stacji Badań Niwalnych na Hali Gąsienicowej, na Zawrat, skąd Rektor „zawracał” na Halę, a my dalej, przez Krzyżne do Pięciu Stawów Polskich. Kochał Tatry i Karkonosze, a nam się to udzielało i pozostało na zawsze. Podobnie regiony polarne, a szczególnie Spitsbergen. Jest co kochać !

Był moim promotorem, współuczestnikiem wyjazdów na posiedzenia Komitetu Badań Polarnych, sesje naukowe i Sympozja. Z czasem prosił mnie żebym zabierał głos w jego imieniu. Byłem młodszym kolegą, i jeśli można tak, z dużą nieśmiałością określić – Przyjacielem. Szczególnie utkwiło mi pamięci Sympozjum Polarne na Zamku Królewskim w Warszawie, z okazji jubileuszu 50-lecia Polskich Wypraw Polarnych. Był mroźny luty 1982, stan wojenny. W Sympozjum uczestniczyli tylko posiadający zaproszenia i zgodę milicji na wyjazd. Profesor Alfred Jahn, jako Przewodniczący Komitetu Badań Polarnych PAN, otwiera obrady witając zgromadzonych. W pierwszych słowach dziękuje gospodarzowi Zamku Prof. Aleksandrowi Gieysztorowi, za udostępnienie i oprowadzenie uczestników Sympozjum, po odrestaurowanych z ruin Zamku. Udziela sobie głosu w referacie pt. „Geneza Polskiej Myśli Polarnej”. Wynosi ją z badań polskich uczonych z XVIII i XIX wieku (przeważnie na syberyjskiej zsyłce caratu). Z tezą polemizuje młody oficer Wojska Polskiego. Nie wiedział?. Nie rozumiał?. Później przeprosił (w kulaarowej rozmowie) autora „Polskiej Myśli Polarnej”.

Sesja zakończyła się osobistymi wspomnieniami uczestników o wielkim geografie, badaczu polarnym, polskim Patriocie - Profesorze Alfredzie Jahnie.

Dorobek Profesora Alfreda Jahna

- Polarne publikacje Profesora Alfreda Jahna:
Okolo 200 artykułów, rozdziałów w monografiach, komunikatów.
- **Książki:**
Kraj biały czy zielony?, 1948

Postacie polarystyki

Lodowce, 1950

Alaska, 1960

Zagadnienia strefy peryglacjalnej, 1970

Lód i zlodowacenia, 1971

Problems of the periglacial zones, 1975

Z Kleparowa w świat szeroki, 1971

- **Redakcja serii:**

Results of Investigations Polish Spitsbergen Expeditions , Vol. I -VIII

Redakcja "Geografii Powszechnej" T. V, 1967

- **Polarne wyprawy i podróże Profesora Alfreda Jahna**

Grenlandia 1937

Spitsbergen 1957, 1958, 1974, 1978, 1985, 1986

Alaska 1960, 1983

Alaska i Kanada Pn. 1970

Syberia 1966, 1969, 1973

Pn. Skandynawia 1979, 1986

- **Polarna działalność organizacyjna:**

Komisja Wypraw Geofizycznych PAN 1957 – 1978, Przewodniczący

Komitet Badań Polarnych PAN 1978 – 1991:

Przewodniczący 1981 – 1984,

Honorowy Przewodniczący 1984 – 1999,

Przewodniczący Komisji Zmarzlinoznawstwa

Klub Polarny PTGeogr. 1974 – 1999

Przewodniczący 1974 – 1981

Koło Polarne 1937-1939

Członek honorowy Polskiego Towarzystwa Geograficznego oraz Polskiego Towarzystwa Geologicznego

Członek Międzynarodowego Towarzystwa Glacjologicznego oraz Międzynarodowego Stowarzyszenia Zmarzlinoznawstwa

Członek Norweskiej Akademii Nauk

Członek Międzynarodowej Unii Geograficznej

Przewodniczący Komisji Współczesnych Procesów Geomorfologicznych,

Członek Komisji Badań Peryglacjalnych

Przewodniczący oraz uczestnik wielu międzynarodowych i polskich polarnych konferencji naukowych